

UOC

La imatge com a forma de coneixement

Lliçó inaugural del curs 2018-2019

Diàleg entre **Cristina de Middel**, fotògrafa documental i artista, i **Jordi Sánchez-Navarro**, director dels Estudis de Ciències de la Informació i de la Comunicació de la UOC

Barcelona, 19 de setembre de 2018

<http://w.uoc.edu/inaugural18>
#UOCinaugural

Universitat Oberta
de Catalunya

La imatge com a forma de coneixement

Lliçó inaugural del curs 2018-2019

Diàleg entre **Cristina de Middel**, fotògrafa documental i artista, i **Jordi Sánchez-Navarro**, director dels Estudis de Ciències de la Informació i de la Comunicació de la UOC

Barcelona, 19 de setembre de 2018

<http://w.uoc.edu/inaugural18>
#UOCinaugural

Sumari

Presentació	04
Conèixer el món mitjançant la imatge	06
En 2 minuts	08
El diàleg	10
Explicar històries	11
Saber les regles del joc	15
Mirada, veritat i ficció	20
Remar contra corrent	28
Codis, llenguatges, pensament	34
Cristina de Middel	38
Jordi Sánchez-Navarro	39

01

Presentació

05

Benvolguts i benvolgudes,

La funció de les universitats va més enllà d'uns resultats econòmics o de les xifres de graduats. Sense negar la importància de les xifres, especialment quan per primera vegada la UOC comença el semestre amb gairebé 50.000 matriculats, cal ser conscients que la cosa més rellevant es viu diàriament en totes les nostres aules quan, mitjançant l'aprenentatge, capacitem els estudiants per a enfrontar-se a la vida laboral futura, quan donem continuïtat a un bagatge de coneixements acumulats i quan posem les bases per a configurar el futur. En altres paraules: arrelats en el passat, treballem en el present per preparar el demà.

Ho explicitava la fins fa poques setmanes rectora Harvard, Drew Gilpin Faust: «Les universitats

adquirim compromisos atemporals. Ens esforcem per entendre qui som, d'on venim, on anem i per què». D'aquí ve la necessitat de dotar —de dotar-nos— d'eines per a aprendre a aprendre, per a pensar críticament i per a entendre la formació al llarg de la vida com a elements essencials d'una ciutadania democràtica, informada i lliure.

Precisament, la reconeguda fotògrafa Cristina de Middel insisteix, en la interessant lliçó inaugural d'enguany, en la importància d'una mirada crítica i informada a l'hora de descodificar l'allau d'imatges i d'informació actual, per a poder-s'hi situar amb coherència i coneixement de causa. En un món absolutament intercomunicat, en una societat amb accés infinit a les dades, en un espai públic en el qual conviuen veritats, falsedats i incerteses, es fa imprescindible disposar de les competències comunicatives necessàries per a participar-hi d'una manera activa i crítica.

Necessitem formar-nos com a consumidors, com a espectadors, com a ciutadans, però també com a emissors. Parafrasejant De Middel, una de les nostres obligacions com a universitats, un dels nostres objectius com a UOC, ha de ser capacitar els estudiants per a comunicar i compartir el pensament, els coneixements i les creacions. Avui més que mai, comunicar és opinar, amb respecte, amb crítica, amb valentia.

Bon curs 2018-2019!

Josep A. Planell

Rector de la UOC

U2

Conèixer el món mitjançant la imatge

La lliçó inaugural de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) marca cada any el començament d'un nou curs. Però no tan sols això: és la trobada anual de la comunitat UOC amb el debat i la reflexió guiats per un expert de referència que ens ajuda a entendre la realitat que ens envolta. En la del curs 2018-2019 hi ha participat la fotògrafa Cristina de Middel, Premio Nacional de Fotografía i candidata a unir-se a l'agència internacional Magnum.

En aquesta ocasió, la ponent ha estat acompanyada per Jordi Sánchez-Navarro, director dels Estudis de Ciències de la Informació i de la Comunicació de la UOC. Junts han establert un diàleg sobre el paper

de les imatges en la societat actual, del gran repte d'alfabetitzar visualment les persones i dels límits que hi ha entre la realitat i la ficció.

El diàleg entre Cristina de Middel i Jordi Sánchez-Navarro el podeu trobar transcrit, i també en format de vídeo, en aquest document.

En 2 minuts

«El gran repte d'aquest segle serà alfabetitzar visualment les persones.»

«La imatge, com que és una representació tan fidedigna, mecànica, de la realitat, té aquesta càrrega de veracitat. Això no és cap obstacle perquè el que dispara la càmera esperi un moment concret i triï un enquadrament que fa que sigui totalment intencionada.»

«El que em va distanciar del fotoperiodisme va ser aquesta necessitat de parlar en primera persona, de no ser neutral, de prendre partit.»

«Intentar explicar el món d'ara amb

les eines de fa cinquanta anys seria totalment ridícul. La nostra visió i manera d'entendre el món ha de canviar i la fotografia s'ha d'adaptar.»

«Jo no reconec més valor a una imatge perquè l'he capturada en un moment que un altre que l'ha imaginada i l'ha escenificada.»

«Vivim en una època en què cal pensar tota l'estona. Si no entens bé el perquè, les raons per què passen les coses, ets un titella.»

«Jo penso que és importantíssim ara incitar la gent a fer-se preguntes, més que a oferir respostes.»

Vídeo

<https://youtu.be/t1V6ndbnCus>

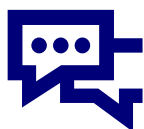
Monogràfic d'actualitat

Selecció d'enllaços i recursos sobre Cristina de Middel [elaborada per la Biblioteca de la UOC]:

<http://biblioteca.uoc.edu/es/recursos/cristina-de-middel>

U4

El diàleg

Jordi Sánchez-Navarro

Director dels Estudis de Ciències de la
Informació i de la Comunicació de la UOC

Cristina de Middel

Fotògrafa documental i artista

Explicar històries

**Jordi
Sánchez-Navarro**

Primer de tot, et vull agrair que hagis acceptat impartir la lliçó inaugural del curs 2018-2019 de la Universitat Oberta de Catalunya, i que ho facis aquí, envoltada d'imatges, perquè parlarem d'imatge, parlarem de l'inflament d'imatges de la societat actual, de la cultura contemporània. I quina manera hi ha millor de fer-ho que amb tu?, una creadora d'imatges, una creadora que pensa en imatges, i que hi ha treballat durant molt de temps i que ha aconseguit resultats excel·lents i reconeguts mundialment?

Si et sembla bé, m'agradaria començar per la teva trajectòria. Primer per la teva trajectòria formativa; ja ens diràs fins a quin punt es correspon amb el que has fet després. Tens una formació clàssica en art, i també en fotoperiodisme. Em penso que t'has format als Estats Units, a València, a Barcelona... Has tingut un recorregut força ampli. M'agradaria que ens parlessis, precisament, del valor de la formació en la teva carrera. Com veus ara, amb retrospectiva, diguem-ne, totes les decisions de formació que vas tenir en el seu moment?

Cristina de Middel

Penso que, com totes les coses en la vida, la formació és un començament. És a dir, quan comences has de tenir més o menys una idea i escoltes una mica el que et diuen la intuïció o els pares, segons el moment de la vida en què siguis, i et dius: «Bé, doncs em sembla que vull ser això», i vas per aquí.

Però penso que és bo no tenir una única porta. És una porta d'un laberint que aniràs provant i tu mateix t'aniràs coneixent; trobaràs camins pels quals, valent-te de la intuïció o dels pares una altra vegada, pots arribar al final del laberint, pots arribar a ser una persona com a professional ben formada i contenta amb la seva formació. Jo he vist la formació com això, com portes en un laberint a les quals he anat trucant cada vegada, quan m'hi he trobat. Han estat fonamentals, perquè m'han ajudat no solament a aprendre la tècnica, a aprendre tota la teoria i tot el món que envolta una disciplina o una temàtica, sinó també a fer-me crítica; és a dir, també m'han ajudat a situar-me i dir: «Aquí em diuen això. Jo no hi estic d'acord i me'n vaig cap a una altra banda». Jo penso que és bo, és una informació que se't posa davant, que has d'aprofitar, però que no t'has d'empassar sense qüestionar-la. Perquè al final tens una eina per a formar-te com una persona plena.

**Jordi
Sánchez-Navarro**

Comences professionalment com a fotoperiodista. Tens una etapa professional àmplia. He llegit, i a més em sembla que t'ho vaig sentir en la xerrada que vas fer a CaixaForum, a Barcelona, que eres dibuixant o que a tu el que t'agradava d'entrada era el dibuix, i que et va portar al fotoperiodisme, d'alguna manera, la necessitat expressiva, la teva capacitat, o què t'hi porta?

Jo penso que tot. A mi, d'entrada, el que m'havia agradat sempre era explicar històries en general. Quan vaig aprendre a dibuixar, explicar històries amb dibuixos posades en quadrets em semblava fascinant. Quan vaig descobrir la fotografia, em va semblar més pràctica, perquè dibuixant es tardava molt de temps. Tot és una barreja. Sobretot, el que m'interessa és explicar històries. Quines històries? Doncs és el que he anat descobrint. Durant una època de la meua vida m'interessava explicar el que passava al món. Ho vaig intentar, ho vaig fer. Va ser una etapa de fotoperiodista, però em vaig adonar que tampoc no estava gaire a gust en aquest món, en l'estructura del fotoperiodisme. I vaig continuar buscant dins del que m'agrada, que és explicar històries en quadradets. Vaig continuar buscant.

Al final arribes una mica a formar-te la veu, a veure què és el que has de dir, a situar-te respecte a totes aquestes escoles, a tota aquesta formació i a tota aquesta experiència que tu pots tenir i tindràs al llarg de la vida. «El que vull dir és això, com ho dic?» Doncs com m'agrada, amb dibuixets, amb coses ficades en quadres i explicant una història. El que em va distanciar del fotoperiodisme va ser aquesta necessitat de parlar en primera persona, de no ser neutral, de pronunciar-me i, sobretot, de generar uns continguts que jo trobava a la premsa. Em semblava, i em continua semblant, que la informació que ens donen és molt esbiaixada i que el món és molt mal explicat per a les grans masses. I em va semblar que era un camp d'acció interessant.

Vídeo

<https://youtu.be/k4GkDSTYk9s>

Idees clau

«La formació és un començament. És una porta d'un laberint que t'ajuda a anar-te coneixent. M'ha ajudat no tan sols a aprendre la tècnica, la teoria que envolta una disciplina, sinó també a fer-me crítica.»

«Durant l'etapa de fotoperiodista m'interessava explicar el que passava al món. El que em va distanciar del fotoperiodisme va ser aquesta necessitat de parlar en primera persona, de no ser neutral, de pronunciar-me i, sobretot, de generar uns continguts que jo trobava a la premsa.»

Conèixer les regles del joc

Jordi Sánchez-Navarro

Quina et sembla que és la funció de la imatge en la informació, és a dir, en el conglomerat dels mitjans, en el que els mitjans expliquen als ciutadans? Hi cap realment la imatge, una imatge? Ens en podem fiar? Hi ha veritat en la imatge periodística?

Cristina de Middel

M'ho preguntes avui i et dic: «No». Penso que hi ha poca veritat, no hi és tota. També caldria definir què és la veritat, i això és un altre debat per al qual em sembla que avui no tindrem temps. Perquè ni la filosofia ni la ciència han aconseguit dir què significa la veritat, i la fotografia o la premsa no arribaran a dir: «La veritat és això». Per més que es posi en el titular, tant li fa. La veritat, per a mi, és una construcció de moltes opinions.

Això no impedeix que, en un començament, si tu mires al principi de la premsa, hi havia molt poques imatges i il·lustracions. El text era el que prevalia. El text es presta molt més a la interpretació. Un escriu un text, llegeix un article i pot veure el nom de l'autor i diu: «Bé, aquest és així», i es pot situar més fàcilment. La imatge, com que és una representació tan fidedigna, mecànica, de la realitat, en la qual la càmera, si representa que no afegeix amb prou feines filtres, té aquesta càrrega de veracitat perquè s'assembla molt a la realitat que consumim cada dia. D'aquí ve la confusió. Això no és cap obstacle perquè el que dispara la càmera espera un moment concret i tria un enquadrament que fa que la fotografia sigui totalment intencionada, per a bé o per a mal, o per a res. Però hi ha una intenció;

llavors, la confusió ve una mica d'aquesta il·lusió de realitat que té la imatge fotogràfica.

Jo penso que ens adreçem i anem directes a una era de la imatge en què el text cada vegada serà menys i la imatge cada vegada serà més. Per això és també molt necessari que la gent es comenci a formar, comenci a tenir una actitud crítica a l'hora de consumir imatges. Si penses, per exemple, en noticiaris com els d'EuroNews, que potser et posen tres minuts d'imatge, sense text, només la imatge, és molt desconcertant, però te'n vas amb la sensació d'haver estat allà molt més que no pas si t'ho narren. A mi em sembla que aquesta és la força de la imatge, la força de la imatge en moviment, la força de la fotografia. Quan la deixes en silenci, sola, i ensenyes el que hi ha, penso que crea tota una confusió molt interessant també.

**Jordi
Sánchez-Navarro**

Sens dubte, el so és important en aquests fragments d'aquests informatius en què no hi ha text parlat, perquè, malgrat tot, hi ha una part de so que els complementa.

Cristina de Middel

El so ambient sembla que et trasllada aquí. I és una decisió molt valenta, però també molt intel·ligent per part de qui se l'hagi inventada o a qui se li hagi acudit. Perquè, per a mi, és l'única manera que encara aconsegueix transmetre aquesta veritat que esperem de la imatge. Ara ja, com a mínim jo que estic molt ficada en aquest tema, començo a mirar les notícies o llegeixo un diari amb compte dient: «A veure què m'explicarà aquest, on em vol dur i com em vol manipular». Jo penso que, a més, a l'Estat espanyol aquests darrers mesos hem viscut exemples importantíssims de com es pot

manipular l'audiència amb titulars o amb imatges determinades. I és molt trist, però, si deixes només les imatges amb so ambiental, què passa?, què pensa la gent? Seria interessant, oi?

Jordi
Sánchez-Navarro

Seria interessant, per descomptat, perquè hi ha una retòrica..., les imatges despullades de retòrica també tenen retòrica.

Cristina de Middel

En tenen. Tenen el punt testimonial que tu hi ets, no t'ho expliquen, que és el que fan els informatius, explicar-t'ho. Ara tu hi ets i no t'ho expliquen.

Jordi
Sánchez-Navarro

És inevitable parlar amb tu de temes com la veritat o els límits entre realitat i representació. Perquè, quan et van donar el Premio Nacional de Fotografía, un dels arguments de la decisió del jurat era, precisament, que eres una creadora, una artista que posa de manifest les tensions, les relacions conflictives entre veritat i representació. Jo considero que és la tasca de tots vosaltres, els fotògrafs i, gairebé et diria, de tots els que pensen en imatges. Però realment és el tema de l'actualitat. Deies que fa un segle que dius que vivim en l'era de la imatge, però per descomptat no com ara. I, en aquest moment en què tot són imatges, és interessant pensar en aquests límits.

Cristina de Middel

Sí, és important, sobretot que la gent se n'adoni. Si el començament del segle passat va ser l'època de l'alfabetització, en la qual tothom va aprendre a llegir aquests codis petits que són les lletres i com es pronuncien, el gran repte d'aquest segle, el que ja ve, suposo que serà alfabetitzar visualment les

persones. Que sàpiguen què és el que significa una imatge, per què és posada just davant seu quan giren la pàgina del diari.

Si ho analitzes una mica, sobretot a la televisió, quan surt una senyora rentant-se els cabells sota una cascada i en surt esplèndida, com si li acabessin de fer un massatge de dues hores, només perquè es renta els cabells amb una determinada marca de xampú; la gent que va a comprar el xampú al supermercat de la cantonada sap que, quan es renti els cabells, no serà en una cascada ni tindrà aquest cutis. Això ja ho sabem. Sabem que és el llenguatge de la publicitat, i això ja ho hem après.

Ara la lliçó que ens toca, en el nivell que hem passat de pantalla, és començar a entendre les notícies, qui mana en les notícies, per què volen que pensem això, per què uns diuen això, perquè els altres no. Tu et pots aixecar perfectament. Ara, la veritat és que no segueixo tant la premsa espanyola; però, quan me'n vaig anar d'Espanya, podies llegir en un diari, per exemple, que Rajoy havia abaixat les pensions, en un altre que les havia apujat i en un altre ni tan sols ho esmentaven. Perfectament, al mateix quiosc, un al costat de l'altre. La veritat és la que tu vols que sigui; també és la veritat que tu projectes, la que necessites... Sabent ja quines són les regles del joc, que tots hi sàpiguen jugar i que no hi hagi cap víctima innecessària.

Vídeo

<https://youtu.be/dYLiOpgUJHw>

Idees clau

«La imatge, com que és una representació tan fidedigna, mecànica, de la realitat, té aquesta càrrega de veracitat. Això no és cap obstacle perquè el que dispara la càmera esperi un moment concret i triï un enquadrament que fa que sigui totalment intencionada.»

«Jo penso que ens adrecem a una era de la imatge en què el text cada vegada serà menys i la imatge cada vegada serà més. Per això és també molt necessari que la gent comenci a tenir una actitud crítica a l'hora de consumir imatges.»

«El gran repte d'aquest segle serà alfabetitzar visualment les persones.»

Mirada, veritat i ficció

**Jordi
Sánchez-Navarro**

És el debat permanent sobre la veritat, no com una cosa que existeix fora del discurs, sinó com una construcció del discurs. Per això és molt interessant quan artistes, creadors, fotògrafs —com és el teu cas— poseu de manifest que aquesta veritat és construïda mitjançant una mirada, mitjançant una posada en escena. De fet, en aquest pas que fas entre fotografia més documental i fotografia més composta en escena, jo penso que s’hi manifesten tensions molt interessants.

Cristina de Middel

Tampoc no ho voldria generalitzar, perquè també hi ha professionals fantàstics que ho fan tot segons el manual d'instruccions i d'una manera fenomenal. Però penso que ja està construïda tota la imatge menys la que han enviat de Mart, que l'agafa el robot, que el dirigeixen i que envia imatges que ens arribaran al cap dels anys...

**Jordi
Sánchez-Navarro**

Bé, però algú decideix aquests enquadraments...

Cristina de Middel

Algú ho deu decidir. Però al final tu tries en quin moment desapareix, encara que siguis en un conflicte. I de vegades fins i tot esperes que hi hagi un joc de perspectiva en què sembla que un salta just quan salta la bomba i al final tu fas una composició que és estèticament interessant. Prens unes decisions estètiques quan documents una cosa que és real, una cosa en la qual, potser, hi ha gent que es mor i que pateix; però tu penses en composició, perquè saps que, si no prioritges això, et sortirà una imatge

que després no serà impactant. Ja el mateix fet d'haver de decidir estèticament com s'explica una cosa que és una mica estètica ja ens ho diu tot. Al final, és una construcció.

Després, a part, si ens centrem una mica en la fotografia de conflicte, doncs potser Capa sí que es podia passejar pel front i aturar-se una estona, i ara soc amb aquests i ara amb els altres i ara vinc aquí. Potser podia fer això. No ho sé. Ara no. Ara no ho pots fer. Ara tu tens unes zones i has d'anar encastat amb una part o amb l'altra i després has de passar les fotos pel filtre d'ells, i després, a més, la publicació té els seus propis filtres; amb la qual cosa, de l'experiència del fotògraf que vagi amb tota la bona intenció al que arriba a l'audiència, hi ha tants filtres, hi ha tanta manipulació, que si això no és construcció...

El que passa és que jo jugo amb la construcció. Jo ho dic d'entrada. La faig tan evident, la porto tant als extrems, que el tema passa a ser la construcció. Però és que, realment, el que jo faig és evidenciar una cosa que, en una escala més petita i potser sense que se'n parli, diria que gairebé tots els creadors i els que fan servir la càmera fotogràfica o la càmera de vídeo fan; és a dir, construir, construïm tots. El que passa és que la meva feina és fer-ho.

**Jordi
Sánchez-Navarro**

La teva feina és dir-ho. La teva feina és pensar-hi; dir-ho i pensar-hi.

Cristina de Middel

Sí. Que hi pensem, sobretot.

**Jordi
Sánchez-Navarro**

Respecte al que hem comentat sobre fotografia documental enfront de fotografia composta en escena, hi ha una anècdota interessant del teu procés de candidatura d'entrada a Magnum, que, com sabem, és una reunió de tots els popes del món de la fotografia documental i de la veritat fotogràfica. Explica'ns la història de la teva entrada a Magnum. Probablement n'hi deu haver més, però és una de les històries...

Cristina de Middel

Va ser la primera, perquè jo també sabia on em ficava, i la veritat és que n'esperava més reaccions. Jo, i tampoc no ho amago, poso en qüestió la càrrega de gravat de les imatges i aquí, doncs, és clar, convisc i comparteixo plataforma —com has dit bé— amb els popes i els que han ajudat una mica a construir aquest valor gairebé monumental que té la fotografia a l'hora d'escriure la història.

Però un dels primers fotògrafs que em va escriure amb la primera pregunta, que era de les que jo m'esperava, va ser Abbas, que tristament va morir fa alguns mesos... M'alegro d'haver-lo pogut conèixer i d'haver-lo conegut així. Em preguntava: «Cristina, jo no vaig poder ser a la votació, i volia saber per què tu, que ho ets tot respecte a la ficció, vols entrar a Magnum, que ho és tot respecte a la veritat». Una cosa és que tu i jo estiguem aquí parlant, ens n'anem a un bar, o estiguem en qualsevol tertúlia, t'ho expliqui i et convenci —perquè ho faig molt bé, això de convèncer la gent— del fet que cal qüestionar la imatge i que amb la fotografia documental no n'hi ha prou. Una cosa és això, que agafi aquí els meus feligresos, que ja venen a escoltar-me i perquè els en doni més raons; i una altra cosa és que et vingui Abbas, que és un senyor que tota la vida ha anat de guerra en guerra i que ha fet les imatges icòniques que tots coneixem, a preguntar-te: «Tu, què...?». Va

ser la primera vegada... Jo també li ho vaig explicar una mica i em va ajudar a situar-me una mica i saber no el que he de dir, sinó el que puc dir i de quina manera puc explicar una mica què faig jo allà. I el que faig ja ho han seguit altres i he tingut la sort de conèixer gairebé tots els membres de Magnum. La pregunta es continua repetint i...

**Jordi
Sánchez-Navarro**

Com vas convèncer Abbas?

Cristina de Middel

Bé, a Abbas no sé si el vaig convèncer. Cadascú fa el que vol. Jo penso que Abbas estava molt convençut de la fotografia que feia fins al dia que va deixar de fer-la. I a mi em passarà igual. El problema és que ni joestic en contra de la seva ni ell en contra de la meva. A mi em sembla que hi ha d'haver una concòrdia. Jo el que li vaig explicar és que amb la fotografia documental no n'hi ha prou per a entendre el món en què vivim, que només fent la fotografia del que passa just en el moment, encara que no l'hagis manipulada, no entens per què allò ha passat ni entens el que passarà sense l'ajuda del text; i que em sembla interessant provar-ho amb la ficció, buscar els arquetips, buscar els clixés, els estereotips, incloure'ls en la imatge, perquè qui consumeix la imatge pugui tenir més context afegit del moment decisiu i del fet de ser-hi més a prop perquè la fotografia sigui millor. Que és una mica els dos lemes que tenen i que van llançar al seu dia Cartier Bresson i Robert Capa, els fundadors de Magnum.

L'analogia que faig servir sempre és que la casa de la fotografia fa un munt de temps que aguanta i està preciosa i hi ha un munt de fotògrafs documentant el món. Ara ha arribat l'època en què hem fet unes ampliacions. Hem fet una ala oest, on estem els

fotoàgrafs; no és que vulguem desallotjar ni ocupar la casa, ni de bon tros, sinó que la casa s'ha fet més gran i n'hi cabem més. També perquè el món és molt més complex, tenim moltes més eines. És a dir, intentar explicar el món tal com el tenim ara amb les eines de fa cinquanta anys seria totalment ridícul. La nostra visió i manera d'entendre el món ha de canviar i la fotografia s'ha d'adaptar. No adaptar-se com treure's la pell i convertir-se en una altra cosa; simplement, ampliar-se, perquè el món té moltes més capes. No és un conflicte, no és un contra l'altre; és que ara hi ha lloc per a més gent. Jo no em fico amb tu, tu a la teva. Ja vinc jo a fer el que a mi em sembla i que cadascú faci el que li sembli, que és el que tothom hauria de fer.

Jordi
Sánchez-Navarro

Potser no és tant la visió enfront de, sinó complementària dels que volen documentar el món; hi sou els que voleu interpretar el món, oi?

Cristina de Middel

És clar. És exactament això. És a dir, també hi entra una mica que hi ha moltíssims debats en el món de la fotografia, perquè és que són molt molt dogmàtics. Que si ets blanc i negre, que si ets color, que si ets analògic, que si ets digital, que si ets documental, que si ets ficcionat... És igual, cada dos mesos en surt una de nova..., que si vas de debò, que si no... Jo, per sort, estic ficada en totes i m'ho passo molt bé.

Per a mi, un fotoàgraf és un supercomunicador, és una persona que controla una eina i que aconsegueix traduir unes coses que veu a unes coses que pensa i que comunica i que comparteix amb la resta. Sempre que tu no juguis a enganyar, sempre que jo no vingui i digui: «Mira, és que, en realitat, els qui van anar a Zàmbia l'any 64 a Afronautas

són aquestes persones». Això està malament. Però si jo ho presento com una il·lustració, doncs de la mateixa manera que ha fet sempre el cinema, no? És a dir, per exemple, no hi ha imatges de premsa de qui va matar Ossama bin Laden. Qui va venir a portar aquesta versió?, qui va ocupar aquesta biblioteca visual que tots tenim sobre com va morir Bin Laden? Una pel·lícula que va venir després. Doncs és una mica així. Hi ha buits en què falten imatges, hi ha imatges que no són certes, hi ha imatges que no s'han contrastat... La polèmica que hi ha sobre el milicià mort; encara no sabem de quin camp era, encara no sabem si és una escenificació. Això no impedeix que sigui una imatge que descriu molt bé la Guerra Civil espanyola, oi?, més enllà de si l'ha escenificada o no.

**Jordi
Sánchez-Navarro**

De fet, posa una capa de misteri extra a les imatges que les fa encara més interessants.

Cristina de Middel

Jo penso que sí. Penso que una imatge sobreviu també perquè potser té aquest dubte, però conserva la potència. És una imatge bona, tant és que sigui escenificada com que no. Jo no reconec més valor a una imatge perquè l'he capturada en un moment que un altre que l'ha imaginada i l'ha escenificada. Per a capturar aquesta imatge en un moment tu has hagut de fer, potser, tres mil fotos fins que te'n surti una de bona. Jo he hagut de pensar tres mil hores fins que me'n surti una de bona, no? Bé, doncs és la mateixa cosa.

Vídeo

<https://youtu.be/ILD3pEJ9m0s>

Idees clau

«Tu tries en quin moment dispares, encara que siguis en un conflicte. Fins i tot de vegades esperes que hi hagi un joc de perspectiva en què sembla que un salta just quan salta la bomba i, al final, tu fas una composició que és estèticament interessant. Prens unes decisions estètiques quan documentes una cosa que és real.»

«Des de l'experiència del fotògraf que va amb tota la bona intenció fins a allò que arriba a l'audiència hi ha tants filtres, hi ha tanta manipulació, que si això no és construcció...»

«Jo jugo amb la construcció. La faig tan evident, la porto tant als extrems, que el tema passa a ser la construcció.»

«Amb la fotografia documental no n'hi ha prou per a entendre el món en què vivim. Només fent la foto del que passa en el moment no entens per què ha passat ni entens el que passarà

sense l'ajuda del text. Em sembla interessant provar-ho amb la ficció, buscar els arquetips, buscar els clixés, els estereotips, incloure'ls en la imatge, perquè qui consumeix la imatge pugui tenir més context afegit del moment decisiu.»

«Un fotògraf és un supercomunicador. És una persona que controla una eina i que aconsegueix traduir unes coses que veu a unes coses que pensa i que comunica i que comparteix amb la resta.»

«Una imatge sobreviu perquè conserva la potència que té. Jo no reconec més valor a una imatge perquè l'he capturada en un moment que un altre que l'ha imaginada i l'ha escenificada.»

Remar contra corrent

**Jordi
Sánchez-Navarro**

Has citat *Afronautas*, que és una de les obres per les quals la gent, suposo, encara et cita: «Ah, sí! La d'*Afronautas*!». És interessant *Afronautas*; és un treball en què documentes o interpretes un fet molt poc conegut, un fet inversemblant i tot. Penso que aquí jugues molt bé amb la versemblança de l'esdeveniment, que és la cursa espacial a Zàmbia o els intents de la cursa espacial africana, i a més ho fas en un llibre que produeixes tu, si no m'equivoco. M'interessa perquè ens porta a pensar en la teva faceta com a editora dels teus propis llibres, com a constructora de l'artefacte en el qual van muntades les imatges. Com arribes a la conclusió que el fotollibre és el mitjà d'expressió que necessites?

Cristina de Middel

Penso que va ser això també pel moment en què es va fer, en què a l'Estat espanyol i a la resta del món hi havia una crisi en general i una crisi, especialment greu, dels mitjans de comunicació, de la premsa escrita. Era una combinació de diverses coses. Jo vaig fer la història perquè em semblava molt necessària, molt divertida, i necessària perquè pensava que realment la gent s'ha d'adonar dels estereotips, dels prejudicis que té. Al final *Afronautas* no és tant sobre si els africans, els zambians, van ser a la Lluna o no, perquè aquesta anècdota ha estat aquí des de l'any 74. *Afronautas* és sobre la reacció que tothom té en assabentar-se que els africans van intentar anar a la Lluna, i la reacció sol ser de riure, d'incredulitat i de condescendència en molts casos; cosa que, si fos un programa espacial suec, doncs no passaria. Aleshores, com en parles dels prejudicis que tenim, en general, tots envers

els africans, del que esperem dels africans? Amb quina fotografia documental aconseguïeu parlar d'aquest problema? No ho pots fer. Pots fer cinc-cents mil fotografies a l'Àfrica, cinc-cents mil fotografies a Europa, i mai no aconseguiràs explicar això, és a dir, la baixa expectativa que tenim de l'Àfrica. L'única manera de fer-ho, si més no l'única que se'm va acudir a mi, era precisament treure tots els estereotips, que es veiessin ben clars i que la gent no pogués amagar la seva reacció. Si rius, tu deus saber per què...

Això, d'una banda, i després, d'altra banda, amb la crisi de la premsa jo vaig intentar publicar aquest reportatge en els llocs en què publicava tothom. O sigui, tu te'n vas allà, a un camp de refugiats, hi fas la foto i la pots publicar perfectament al magazín del diumenge de qualsevol diari. Però això era impossible, em deien: «Sí, sí, això dels negrets, molt bé; però aquí no ens hi cap». Em deien això. Com que no podia publicar enlloc, ja m'ho faig jo. Vaig tenir una ajuda de la Universitat de Cadis, de la Kursala, que és un museu, de les poques ajudes que hi ha a la fotografia jove i emergent a l'Estat espanyol. I amb això, els estalvis que tenia i l'ajut de Laia Abril i Ramón Pez, que ara també són grans noms dins del fotollibre, tots tres, sense experiència prèvia, ens vam embarcar en això; vam pensar que, si ningú no ens ho havia de publicar, doncs ja ho fariem nosaltres. De vegades, es tracta de fer el cor fort, com diuen.

**Jordi
Sánchez-Navarro**

I es va convertir en un llibre de culte, que ja és un clàssic, i que ha canviat la seva vida comercial.

Cristina de Middel

Ara és un objecte de col·leccionista, que ni tan sols jo em puc permetre comprar. És curiós com un

projecte que va néixer d'un fracàs darrere l'altre..., perquè també anava darrere d'una galeria; la galeria em va dir que no, que estava fora del mercat i que era un pas enrere en el meu llenguatge, quan jo no tenia ni llenguatge; però, simplement, li feia por aquesta idea que «jo és que no aconseguiré vendre cap foto de negres». Si hagués aconseguit l'exposició a la galeria o l'hagués pogut publicar, hauria acabat aquí. Així, doncs, del rebuig en cal dir «Això cap endavant», ja que, al final, si hi arribes, hi arribes molt bé. Si no hi arribes, doncs fatal.

**Jordi
Sánchez-Navarro**

En aquest cas, forma part d'una trajectòria...

Cristina de Middel

Sí. I també va marcar la tendència de començar a remar a contracorrent, sense que jo volgués res d'això, perquè tampoc no és que jo tingués cap voluntat d'estar en desacord amb tot. Tampoc no ho estic, el que passa és que m'agrada fer-ho a la meva manera, i això resulta que és a contracorrent. Llavors, la idea d'unir-me a Magnum no és una estratègia, però sí que és una necessitat de dir: «És que necessito que algú em doni suport, que, si no, estic sola, i no puc». I no soc l'única que treballa en aquesta línia, però sí que necessitava una mica d'ajuda, una mica de validació per part dels grans noms. I em vaig dir: «Doncs no és una ximpleria el que fas».

**Jordi
Sánchez-Navarro**

Has parlat d'*Afronautas* com el fet de posar-nos al mirall davant de l'estereotip que tenim del que deu ser un país africà. També has tractat de l'estereotip, has treballat el tema de la masculinitat en alguna obra. Realment forma part de la teva feina, del teu discurs artístic, treballar amb aquests tòpics, amb aquests estereotips, i posar-nos-hi en conflicte?

Penso que sí. El treball que vaig fer no és el darrer, ja és l'antepenúltim, perquè vaig rapidet. Però el treball últim que vaig fer és sobre la masculinitat a l'Índia en un moment en què hi ha tot el ressorgiment dels drets de la dona, totes les lluites que es fan per la igualtat, a les quals jo, per descomptat, m'afegeixo.

M'agrada una mica fer d'advocat del diable. Una mica per posar-me al costat de l'altre. No ho faig aquí, a Espanya, perquè em farien fora. Vaig treballar a l'Índia, i hi va haver un moment en què el tema que jo volia tractar, que eren les condicions de treball a l'Índia, va arribar. Sempre intento no treballar amb perspectiva de gènere, és a dir, faig una feina i no penso que ho expliqui d'aquesta manera pel fet de ser dona. Em sembla que un home també ho podria explicar igual. El que passa és que en arribar allà, sí que hi va haver un moment en què per ser jo dona les coses van canviar molt. I va ser en aquest moment que vaig decidir transformar el projecte totalment, perquè era un element que ja no podia obviar. No podia sortir al carrer a fer fotografies perquè tenia vint senyors darrere que em seguien. Això et condiciona. Tot el projecte es va convertir i es va transformar entorn d'això. En un moment en què tothom lluita per la igualtat de la dona, jo em poso a intentar entendre l'home. En aquest sentit, això sí que és una mica a contracorrent.

Faig els projectes o els continguts que m'agradaria trobar a la premsa, o el llibre que m'agradaria comprar. El faig per poder-me'l comprar, encara que després no el compri. No hi ha cap voluntat d'anar sistemàticament a contracorrent o de ser sistemàticament antisistema. Si tinc un estil, és poder canviar d'estil en cada projecte i poder canviar de temàtica. Aquí m'hi poso amb perspectiva de

gènere, en un altre cas amb perspectiva de raça, en un altre em poso contra la premsa, en un altre contra les coses que considero que es podrien explicar més bé o que a mi m'agradaria que me les expliquessin més bé; doncs ja ho vaig a buscar jo i faig una proposta.

Vídeo

<https://youtu.be/C5TLjP71IB0>

Ideas clave

«*Afronautas* és sobre la reacció que tothom té quan s'assabenta que els africans van intentar anar a la Lluna. Dels prejudicis que tenim, en general, envers els africans.»

«Amb la crisi de la premsa, jo vaig intentar publicar aquest reportatge en els llocs en què publicava tothom. Però va ser impossible. Sense experiència prèvia, ens vam embarcar en la publicació d'un fotollibre. Aquesta experiència va marcar la tendència de començar a remar a contracorrent.»

«En un moment en què tothom lluita

per la igualtat de la dona, jo em poso a intentar entendre l'home.»

«Faig els projectes o els continguts que m'agradaria trobar a la premsa, o el llibre que m'agradaria comprar.»

Codis, llenguatges, pensament

**Jordi
Sánchez-Navarro**

Al marge d'haver tractat del programa espacial africà, em sembla que t'agrada la ciència-ficció, la sèrie B i també tota aquesta premsa sensacionalista del misteri. És molt interessant com jugues amb aquests codis, com incorpores els codis a la teva obra. Realment t'agrada, et sembla productiva aquesta ruptura de gèneres, de nivells d'art?, penses que la sèrie B és al mateix nivell que l'art, diguem, considerat més gran?

Cristina de Middel

Penso que sí. Tinc uns gustos molt específics. Vaig estudiar Belles Arts i me'n vaig anar una mica espantada, d'allà, perquè no entenia res. Després de passar cinc anys a Belles Arts, veia els productes finals de carrera i no entenia res. Soc una persona que llegeix, veig pel·lícules..., és a dir, que no em passo el dia al bar ni me l'hi passava; bé, sí, una mica, però el que és normal. Hi havia molta distància entre el que l'autor volia dir, el que l'artista volia dir i el que a mi m'arribava. Per a mi això va ser molt frustrant, i per això me'n vaig anar a l'altra punta de la narració visual, que era el fotoperiodisme, en què se suposa que el que tu has de dir potser no és tan teu, però el llenguatge l'entenen tots. És com en art, el que tu has de dir és jo, jo, jo, jo, i el llenguatge que empres és gairebé per a tu; i en premsa, el que has de dir és: t'oblides del jo, has de ser neutre i el llenguatge que empres és per a tothom.

Jo vaig fer un camí... Me'n vaig anar a l'art: m'interessa el llenguatge de l'art, no tan exagerat, però m'interessa ser jo la que parli. I me'n vaig anar a la premsa, perquè m'interessa molt que

m'entengui tothom, tenir un llenguatge accessible i que el públic sigui tothom, no solament un crític o un expert. M'he quedat una mica a la meitat. Ara soc massa artística per a estar a premsa i massa documental per a estar en el món de l'art. Ve amb el meu cognom, que és De Middel...

**Jordi
Sánchez-Navarro**

És realment una condemna molt productiva. Perquè estàs condemnada a estar en aquesta posició que t'obliga a estar pensant tota l'estona, oi?

Cristina de Middel

Penso que vivim en una època en què cal pensar tota l'estona. És que, si et relaxes, realment caus en efecte bola de neu, en què no entens absolutament res. És que va tot tan ràpid! Si no ho entens bé i no penses el perquè, les raons de per què passen les coses, ets un titella, i un titella que és molt lluny de qui el fa anar i no té opció. Jo penso que és importantíssim ara incitar la gent a fer-se preguntes, més que a oferir respostes. La gent s'ha de fer preguntes contínuament, perquè, si no, caiem en picat com a civilització.

En aquest sentit, soc molt optimista, perquè penso que les noves generacions estan molt formades i em sembla que també són força divertides. Però, d'altra banda, soc molt pessimista respecte de tot el que cal desmuntar fins que aconseguim tornar a un punt decent de democràcia, de civilització. Anem entrant en un obscurantisme gairebé medieval, en el qual la política es fa amb emocions, no es fa amb la raó, en el qual tothom intenta manipular les opinions amb raons emocionals, intentant moure nacions. En fi, totes aquestes paraules tan recargolades que han fet tant de mal. En comptes de ser pràctics. No. Posarem paraules per despistar. Estic una mica preocupada per això.

**Jordi
Sánchez-Navarro**

Bé, doncs ha quedat un dia maco per a pensar, oi?, per a posar-se a pensar de debò.

Cristina de Middle

I tant.

**Jordi
Sánchez-Navarro**

Em quedaria amb això, perquè em sembla una manera magnífica d'acabar una lliçó inaugural convidant a pensar i dient, sobretot, que és imprescindible pensar.

Vídeo

<https://youtu.be/MYP2kJT8BG0>

Idees clau

«Vaig estudiar Belles Arts. Hi havia molta distància entre el que l'artista volia dir i el que a mi m'arribava. Per això me'n vaig anar a l'altra punta de la narració visual, que era el fotoperiodisme.»

«M'interessa el llenguatge de l'art, ser jo la que parli, però també m'interessa molt que m'entengui tothom i que el públic sigui tothom, no solament

un crític o un expert. Soc massa artística per a estar a premsa i massa documental per a estar en el món de l'art.»

«Penso que vivim en una època en què cal pensar tota l'estona. Si no entens bé el perquè, les raons de per què passen les coses, ets un titella.»

«Jo penso que és importantíssim ara incitar la gent a fer-se preguntes, més que a oferir respostes.»

A portrait of Cristina de Middel, a woman with short, light-colored hair, looking slightly to the right. The image is overlaid with a dark blue gradient. Two horizontal cyan lines are positioned above and below the text area.

05

Cristina de Middel

Fotògrafa documental i artista. Guanyadora del Premio Nacional de Fotografía 2017 i comissària de PhotoEspaña 2018. El 2017 va ser convidada a formar part de l'agència internacional Magnum. Després d'una primera etapa en què ha treballat com a fotoperiodista per a diversos mitjans de comunicació, actualment porta a terme projectes artístics, en els quals juga amb la frontera entre la realitat i la ficció. És llicenciada en Belles Arts per la Universitat Politècnica de València, i postgraduada en Fotografia per la Universitat d'Oklahoma i en Fotoperiodisme per la Universitat Autònoma de Barcelona.

[Web personal de Cristina de Middel](#)

A portrait of Jordi Sánchez-Navarro, a man with glasses and a beard, wearing a suit and tie. The image is overlaid with a blue gradient and white text.

U6

Jordi Sánchez-Navarro

Director dels Estudis de Ciències de la Informació i de la Comunicació de la UOC. És doctor en Comunicació Audiovisual per la Universitat Ramon Llull. Ha estat professor de la Facultat de Ciències de la Comunicació Blanquerna, sotsdirector del Sitges Festival Internacional de Cinema de Catalunya i director del Saló Internacional del Còmic de Barcelona. Actualment, compagina la tasca docent amb la coordinació de la secció d'animació del Sitges Festival Internacional de Cinema de Catalunya.

[Currículum de Jordi Sánchez-Navarro en la UOC](#)

Citació recomanada

DE MIDDEL, Cristina (2018). «La imatge com a forma de coneixement. Diàleg amb Cristina de Middel». A: Lliçó inaugural del curs 2018-2019 [en línia]. UOC. [Data de consulta: dd/mm/aa]. <http://w.uoc.edu/inaugural18/>

Barcelona
Bogotà
Ciutat de Mèxic
Madrid
Palma
Sevilla
València

Seu central
Av. Tibidabo, 39-43
08035 Barcelona
(+34) 932 532 300

Totes les seus
a **seus.uoc.edu**

uoc.edu

 @UOCuniversidad
 @UOCrespon
 UOC
 UOC.universitat

Universitat Oberta
de Catalunya
